

Sammendrag av doktorgradsavhandlingar

Zulmir Becevic

Utsatthetens röster

Avhandling för graden filosofie doktor i Tema Barn vid Institutionen för Tema, Linköpings universitet, Linköping, Sverige. Disputas 8. maj 2015.

Den här avhandlingen handlar om ungdomar i samhällsvård och deras livsberättelser, om erfarenheter av att växa upp under kaotiska livsvillkor som karaktäriseras av psykiska problem, trasiga relationer, och andra former av social utsatthet. Syftet är att undersöka hur ungdomar som är placerade i samhällsvård använder sina erfarenheter för att skapa mening och sammanhang kring sig själva och sina liv. Genom att fokusera på röster, interaktioner och emotioner synliggörs livsvillkor samtidigt som kunskapen om ungdomar i samhällsvård och deras livserfarenheter fördjupas. Ungdomarnas berättelser analyseras i relation till identitet, relationer och emotioner, och framtiden. Avhandlingen tar avstamp i en interaktionistisk och erfarenhetsorienterad ansats, som ger ontologiskt företräde åt den tolkande, meningsskapande, kännande och berättande individen och individens upplevelse av den sociala verkligheten. Avhandlingen bygger på empiriskt material insamlat genom semistrukturerade livsberättelseintervjuer på fyra samhällsvårdande institutioner. Sammanlagt genomfördes 20 enskilda intervjuer med 13 deltagare, sex tjejer och sju killar i åldrarna 13–21. Analysen har fokuserat på tolkningar av *interaktioner* som berättelsernas grundläggande byggstenar, vilka på

olika sätt spelat en viktig roll i berättarnas syn på sig själva i relation till en bredare social kontext. Analysen visar hur erfarenheter kopplade till problem och avvikelser görs till dominerande erfarenheter genom vilka berättarna förstår sig själva och sina liv. Dessa berättelsers övergripande funktion är att skapa ordning som väger upp mot den sociala oordning som berättarna på ett existentiellt plan upplever att de befinner sig i och behöver förklara och motivera. Resultaten tyder på att tillvaron i institutionell kontext tenderar att förstärka synen på en själv och ens liv som problematiskt och avvikande. Detta ses som en inbyggd motsättning i den problemanterande verksamhet vars övergripande syfte är att kompensera för och "arbeta bort" problem. Analysen visar att tillvaron i en institutionell kontext istället förstärker orienteringen mot erfarenheter av problematisk karaktär. Andra resultat är att berättelser om relationer får sin huvudsakliga karaktäristik från negativa, emotionella erfarenheter, vilket pekar på vikten av att etablera tillitsfulla relationer i utformningen av hjälpinsatser. Slutligen, berättelser om framtida planer och förväntningar handlar i huvudsak om anpassning till traditionella normer. Livet efter samhällsvården handlar om att passa in i vad som definieras som samtidens vedertagna syn på normalitet och ordning.

Kontakt: Zulmir Becevic, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, Sverige. Email: zulmir.becevic@socwork.gu.se

Anja Marschall

The time-shared child. Exploring children's perspectives on everyday life with two households. [Kan børn deles? Børns perspektiver på deres hverdagsliv på tværs af to hjem].

Avhandling til graden philosophiae doctor (ph.d.) i psykologi ved Institut for Psykologi på Københavns Universitet, Danmark. Disputas 29. oktober 2014.

Skilsmisse og familieförändring er et tema der gennem de seneste årtier har været højaktuelt. I forbindelse med forældres samlivsbrud er der stort fokus på børns rettigheder og deres krav på at blive hørt, men ofte synes barnets stemme alligevel at drukne i støjen fra de voksne. Viden om skilsmisser set fra et barns perspektiv er mangelfuld. Dette projekt ønsker gennem børns perspektiver at søge generel viden om det levede hverdagsliv med fraskilte forældre og mere specifikt, når hverdagen leves på tværs af to hjem.

Tidligere forskning har vist, at højt konfliktniveau mellem forældrene efter skilsmissen har stor indvirkning på barnets udvikling og trivsel – i særdeleshed hvis barnet lever i deleordning. Dette projekt træder et skridt tilbage herfra og fokuserer primært dér, hvor forældrene samarbejder og gerne vil det fælles forældreskab. Herfra undersøges det, hvilke udfordringer, dilemmaer og muligheder barnet oplever i livet med to hjem. Vi kan således få indsigt i hvad deleliv kræver også under optimale betingelser.

I projektet deltager ti børn og deres forældre. Det empiriske materiale er genereret gennem hhv. kvalitative forskningsinterview med både børn og forældre. Med børnene er der udarbejdet et såkaldt *livskort* som fælles udgangspunkt i interviewet. Dette fungerede som en slags overblikmodel over forskel-

lige sammenhænge og personer i barnets liv, men havde tillige fokus på tidlige dimensioner som før, nu og fremtid og barnets forståelse af sig selv på tværs af disse. Børnene har desuden indtalt *audiodagbøger* i dagene, hvor de skifter hjem. Forældre og i nogle tilfælde nye partnere er interviewet med udgangspunkt i deres overvejelser i forhold til at leve med børn på deltid.

Afhandlingen består af fire artikler som hver belyser et empiribåret tema. Artikel I undersøger med udgangspunkt i ovenstående metoder, hvordan børn kan bruge forskningsprocesser som en potentielt transformativ social praksis. Artikel II sætter spot på begrebet *omsorg* og undersøger hvordan vi kan forstå dette anderledes, når vi ser på børn og forældre i en deleordningskontekst. Artikel III har fokus på børns *savn*, når de i deres hverdagsliv må være uden den ene forælder, og artikel IV ser mere overordnet på de muligheder, begrænsninger og udfordringer som dukker op, når børn bor to steder.

Ved at lave analyser hvor børnenes *egne* perspektiver træder frem og holde fokus på det, som børnene selv *gør* for at skabe sammenhæng og mening, er afhandlingens kundskabsambition at give nye og anderledes bud på, hvordan livet stiller sig for børn, hvad der er hjælpsomt for dem, når familielivet leves på tværs.

Kontakt: Anja Marschall, Psykologisk institut, Københavns Universitet, Danmark.

E-mail: anja.marschall@psy.ku.dk og anjamarschall@gmail.com

Ylva Ågren

Barns medierade värld – syskonsamspel, lek och konsumtion

Avhandling för graden filosofie doktor i Barn- och ungdomsvetenskap vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, Stockholm. Disputas 30. april 2015.

Avhandlingen undersöker hur syskon samspelar och skapar mening och social ordning inom ramen för olika mediepraktiker i hemmiljö. Tidigare forskning kring barns mediebruk har ofta kretsat kring en enskild medieaktivitet. Studier som inkluderar barns användning av flera medier, och som därtill undersöker hur dessa är inbäddade i deras vardagsliv är färre. Syskon framhålls ofta som viktiga i förmedlingen av medier, men empirisk forskning om hur syskonrelationer i västvärlden organiseras i vardagligt familjeliv och i relation till medier är fortfarande sällsynt. Avhandlingen innebär därmed ett konkret bidrag till forskning om syskons samspel i vardagligt familjeliv, liksom till det medieetnografiska forskningsområdet kring yngre barns mediebruk och mediepraktiker i hemmiljö inom ramen för syskon- och kamratliv.

14 barn i åldrarna fyra till nio år från sex olika familjer, har med medieetnografiska metoder följts i hemmiljö under en halvårsperiod. Materialet består främst av videoinspelad interaktion. Avhandlingen bygger på sociokulturell teoribildning (Lave och Wenger 1991; Rogoff 1990; Vygotskij 1978; Wenger 1998) där individen ses som en aktiv, meningsskapande och samspelande aktör som påverkar och påverkas av sin sociala och kulturella kontext. Vidare används kultursociologiska perspektiv samt insikter från social interaktionsforskning (Bourdieu 1984; Goffman 1974, 1983); människan är

alltid inbäddad i strukturer, vilka påverkar hennes agerande, genom att hon förhåller sig till normer och värderingar. Analysen är i huvudsak relaterad till de handlingar som äger rum i lokalt situerade aktiviteter och undersöker vad syskonen *gör* med medier i olika verksamheter, men visar även hur samhällelig kontext och barns aktörskap är parallella aspekter i barns liv.

Avhandlingen visar hur medier utgör en stor och viktig del av barns vardagskultur och samspel, och det är här ett grundläggande antagande att barnkultur och barns lekkulturer är präglade av och hämtar näring ur medier. Medier är självklara referensramar och skapar gemensamma plattformar för barnens samtal och lekar. Syskonen använder medier och olika artefakter för att förhandla, utmana eller fördela positioner. Småsyskonen tar sig successivt in i de äldre syskonens medielandskap, medan de äldre ofta blir ledstjärnor eller ger sig själva tolkningsföreträde. Det visade sig också att samkönade och mer åldersnära syskon oftare etablerade gemensamma praktiker när det kom till spelande och medielekar än syskon av olika kön och med större åldersskillnad. Vidare synliggör avhandlingen hur kunskapsförmedling är ett väsentligt inslag mellan syskon. Utöver rent praktiska färdigheter i hur de tekniska apparaterna ska hanteras, förhandlas även smak, normer, värderingar och tillgång till symboliskt kapital. Avhandlingen belyser även hur nära konsumtion hänger samman med barns mediepraktiker. Mobiler, spelkonsoler och medlemskap på virtuella spelsidor blir åtråvärda artefakter och statusmarkörer i barnens medievärldar. Här argumenteras för vikten av att den kommersiellt drivna delen av barnkulturen över-

lag inte bara kritiskt granskas utan där dess betydelse också undersöks utifrån de som brukar den.

Ett viktigt bidrag i avhandlingen är att den tydligt synliggör hur syskonen inte passivt förhåller sig till sin omvärld utan hur de aktivt tolkar, går i dialog med, undersöker, förhandlar innebörder och skapar mening om densamma. Barns medierade värld består av ett enormt kretslopp av spel, texter, musik, TV-program, YouTube-filmer och andra medieartefakter ur vilket barnen väljer och plockar upp det som passar deras syften, i lek eller i kommunikation. Vi lever i en rörlig värld som står i ständig och snabb

förändring, och detta utmärker även barnens smak och stilpreferenser. Både det som skapas för barn, och det som de själva skapar, präglas av skiftande ideal. Avhandlingen argumenterar därmed för att det kanske blir än viktigare att inte låsa fast barnkulturen kring vissa etiketter, utan att intressera sig för och undersöka hur barn navigerar i medielandskapet och vad de faktiskt *gör* med den kultur som de har omkring sig.

Kontakt: Ylva Ågren, Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet, Sverige. Email: ylva.agren@barnkultur.su.se

Ingvild Åmot

Barn med samspillsvansker og ansattes dilemma relatert til retten til medvirkning i barnehagen

Avhandling for graden philosophiae doctor i helsevitenskap ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU, Trondheim, Norge. Disputas 11. desember 2014.

Dette er en artikkelbasert avhandling. Målet med forskningen har vært å utforske mulige dilemma relatert til ansattes mandat og erfaringer i barnehagen i arbeid med barn med samspillsvansker og medvirkning. Datamaterialet som blir benyttet består av feltnotat fra ansikt til ansikt-møter mellom barn og mellom barn og voksne i tre ulike barnehager, fokusgruppeintervju med ansatte og noen henvisninger til intervju med barn. Forskningen som presenteres er ikke bare empiribasert, men omfatter en bevegelse fra handlingsbeskrivelser til teoretiske diskusjoner om fenomenet medvirkning og barn med samspillsvansker.

Avhandlingen genererer noen sentrale punkter fra dette materialet som blir drøftet mer inngående. To ulike fagtradisjoner: både den pedagogisk-psykologiske forståelsen av barn, samt en mer kritisk sosialpsykologisk forståelse ligger til grunn for arbeidet. Med utgangspunkt i begrepet "participation" innenfor både funksjonshemmingsforskning og et nyere syn på barn, diskuteres og benyttes begrepet medvirkning. Avhandlingen belyser ansattes mandat og barnas rettigheter i barnehagen, og det teoretiske tyngdepunktet dreier fra et nærhetsetisk startsted til drøftinger med støtte i kjernebegrep fra Axel Honneths sosialfilosofiske teori med vekt på sfærene rettigheter, kjærlighet (omsorg) og solidaritet og disses motsats i krenkelsen.

Barna med samspillsvansker er innhegnet av flere rettigheter enn barn flest. Ansattes mandat er å løse inn barnas rettigheter og ansatte fungerer som

“portvakter” overfor barnas muligheter til medvirkning. Avhandlingens funn viser at praksis består av handlinger som kan oppfattes som både anerkjennende og krenkende. Stramme strukturer og særskilte tiltak overfor disse barna gjør at deres hverdag i varierende grad består av andre tiltak enn hverdagen for barn flest. For ansatte består praksis av flere dilemma. Ulike rettigheter fører til dilemma ved hvorvidt barna med særskilte behov skal beskyttes, om de utsettes for ekskludering fra fellesskapet eller ansatte forsøker å tilsløre vanskene. Ansatte erfarer dilemma mellom det å imøtekomme barnas partikulære behov versus hensyn til det kollektive fellesskapet

i barnegruppa. Retten til særskilt hjelp og støtte og det ordinære tilbudet i barnehagen kan trekke i hver sin retning når det kommer til tilrettelegging og muligheter for medvirkning. Funnene viser at ansatte jobber midt i mange dilemma og skjønnsavgjørelser fattes i kontinuerlige hendelsesstrømmer. Axel Honneths begrepsapparat tilfører relevante perspektiv på mikropolitisk nivå, særlig når det gjelder innløsningen av retten til medvirkning i praksis i lys av sfærene rettigheter og solidaritet.

Kontakt: Ingvild Åmot, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Norge. Email: Ingvild.Amot@dmh.no